

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نپاشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

مسائل ایدئولوژیک

الحاج داکتر امین الدین سعیدی «سعید افغانی»

۲۲ جون ۲۰۱۷

بسم الله الرحمن الرحيم

فديه و كفاره روزه

فديه چيست :

اگر شخصی بنا بر معاذیری از گرفتن روزه (مانند مریضی که روزه گرفتن برایش خطرناک است و امید بهبودی و علاج وی نمی رود و یا مانند پیرمرد یا پیرزنی (شیخ فانی) که از لحاظ جسمی وصی به شدت ناتوان شده و گرفتن روزه برایش ناممکن باشد (باید به جای روزه گرفتن) فديه دهد یعنی در مقابل هر روز از روزه ماه رمضان یک نفر را طعام دهد، به دلیل فرموده الله تعالی: «وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فُدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ» (سوره بقره : ۱۸۴)

و همچنان بر اساس حکم حدیثی که حضرت ابن عباس روایت گردیده است :

« رخص للشيخ الكبير والعجوز الكبيرة في ذلك وهما يطيقان الصوم أن يفطرا إن شاء ، ويطعما كل يوم مسكينا ، ولا قضاء عليهما ، ثم نسخ ذلك في هذا الآية « فمن شهد منكم الشهر فليصمه » وثبت للشيخ الكبير والعجوز الكبير إذا كان لا يطيقان الصوم والجلي والمرضع إذا خافتا أفطرا ، وأطعما كل يوم مسكينا» « به پیر مرد و پیر زنی (شیخ فانی) که توانائی روزه گرفتن را ندارند برایشان جایز، در صورتی که خواسته باشند، روزه نگیرند و در مقابل هر روز، مسکینی را غذا بدهند» و قضای روزه بر آنها لازم نیست، سپس؛ این حکم با آیت « فمن شهد منكم الشهر فليصمه » نسخ شد ولی (آن حکم) برای پیر مرد و پیر زنی که توانائی روزه گرفتن را ندارند ثابت مانده است .

همچنین زن حامله و شیر دهی که (بر حال خود یا طفل خود) بیم دارند می توانند روزه نگیرند و در بدل هر روز، يك مسكين را طعام دهند «(بیهقی : ۴/۲۳۰)

همچنین از ابن عباس روایت است : «إذا خافت الحامل على نفسها ، والمرضع على ولدها في رمضان قال : يفطران ، ويطعمان مكان كل يوم مسكينا ، ولا يقضيان صوما» «اگر زن حامله از ضرر به جان خود وزن شیر ده از ضرر به طفلش بیم داشت ، می توانند روزه رمضان را نگیرند و به جای هر روز مسکینی را طعام دهند و قضای روزه بر آنها لازم نیست» (صحیح البانی در کتاب الارواء) (۴/۱۹) این حدیث را به طبری (۸۲۷۵) نسبت داده و گفته است : سند آن به شرط مسلم صحیح است)

مقدار طعام واجب :

در حدیثی از انس بن مالک روایت است : «أنه ضعف عن الصوم عما فصنع جفنة ثريد ودعا ثلاثين مسكينا فاشبعهم» «او سالی دچار ضعف شد به طوری که نتوانست روزه بگیرد ، پس کاسه ای ترید گوشت درست کرد و سی مسکین را دعوت و آنها را سیر کرد» (الاروا ۲۰۶- ۴) ، (دارقطنی : ۱۶- ۲۰۷- ۲)

تبصره :

فدیه شامل ، طعام ، غله ، و قیمت آن هم می گردد ، مقدار فدیه به اندازه صدقه فطر است ولی اگر شخص از مرضی که عاید حالش بود ، دوباره بهبود یابد ، قضائی روزه فوت شده بر او واجب است ، خداوند پاک در مقابل فدیة او اجر و ثواب نصیبش می گرداند. در غذا دادن (صبح و شام) معیار حد وسط غذائی می باشد که خود شخص در زندگی عادی خویش می خورد.

یادداشت توضیحی :

در دادن غذا حتمی نیست که باید حتما گندم یا برنج باشد، بلکه مهم دادن طعامی که معمولاً فرد خود از آن تغذیه می کند به فقراء می باشد تا سیر شوند.

در مورد این که آیا می توان به جای طعام، پول نقد داد یا خیر، علماء با هم اختلاف نظر دارند. ولی اکثریت علماء و یا به اصطلاح اکثر قریب به اتفاق دادن پول نقد را به جای غذا هم جایز نمی دانند . می گویند که حتماً باید طعام باشد . زیرا خداوند متعال در قرآن عظیم الشان در فدیة غذا دادن را بیان فرموده و نه قیمت معادل آن را، و می فرماید: «و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین» (سورة البقرة: ۱۸۴)، یعنی: «و بر کسانی که روزه طاقت فرساست (یعنی: بر کسانی که روزه را به دشواری تحمل می کنند و تاب و تحمل آن را ندارند، چون پیرمردان کهنسال، زنان باردار و مریضان مزمن، پس بر اینان) فدیة ای است که عبارت از خوراک دادن به یک بینواست».

ولی امام ابوحنیفه دادن پول نقد به جای طعام را جایز دانسته و در آن کدام ممانعتی نمی بیند. اما نباید فراموش کرد در کشورهایی که امکان یافتن شخص فقیر و مسکین وجود نداشت، می توان قیمت و پول آن کفاره را به جمعیت ها و مؤسسات خیریه (قابل اعتماد و غیر دولتی) که متولی نیابت کفارات مردم هستند اهداء نمود تا آنها پول اهدائی را به طعام تبدیل کرده و به فقراء بدهند.

قضای روزه :

معنای قضاء عبارت از يك روز روزه گرفتن بعد از ماه رمضان به جای يك روز روزه ای که در ماه رمضان باطل گردیده ، می باشد. قضای روزه می شود در ایامی که گرفتن روزه در آن ممنوع نباشد صورت گیرد.

قضای روزه را الی آغاز ماه مبارك سال نو می تواند به جای آورد. قضای روزه می تواند پی در پی و یا متفرق صورت گیرد.

کفاره چیست ؟

کفاره عبارت از جزای شرعی می باشد که پروردگار با عظمت ما آن را بر کسیکه بعضی از جرایم از او سر زند تعیین فرموده است مانند وجوب کفاره بر قاتل یا کسی که سوگندش را می شکند.

کفاره بر روزه دار وقتی واجب می شود که عمداً روزه خود را فاسد نماید مثلاً جماع کند. کفاره دو ماه روزه پی در پی را می گویند، در صورتی که در این دوماه رمضان و روزه هایی که روزه در آن منع گردیده است نباشد. اگر به گرفتن دو ماه روزه نیز قادر نبود، به شصت مسکین طعام دهد. کفاره در روزه فرضی بوده در فساد روزه غیر رمضان کفاره وجود ندارد، اگر چه قضای رمضان هم باشد. دادن طعام به ۶۰ مسکین، فقیر، محتاج، نه برای کسانی که نفقه ایشان بر او فرض باشد (مانند پدر، مادر، زن) همچنان می شود مقدار طعام را به پول نیز تأدیه کرد و همچنان می توان همان مسکین را برای ۶۰ روز کامل طعام داد.

فدیه فقراء و غرباء که قادر به تأدیه نباشد چیست ؟

فقراء و غربائی که قادر به تأدیه فدیه نباشند، برخورد شرع درمورد این اشخاص چه می باشد ؟ در جواب باید گفت که دین مقدس اسلام انسان را مطابق به توانمندی اش در اجرای احکام مکلف ساخته است، و چیزی که در توان شخص نباشد، شرع اسلامی آن را در اجرای مکلف نمی سازد : قرآن عظیم الشان این فرمول را با زیبایی خاصی چنین بیان داشته است : «لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى» (برای انسان بهره ای جز سعی و کوشش او نیست) بناءً چیزی که در توان انسان نباشد، آن شخص مکلف به اجرای آن نیست. همچنان پروردگار با عظمت میفرماید : « لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ. » (پروردگار هیچ کس را جز به اندازه توانش مکلف نمی کند، هر کار نیکی که انجام دهد به سود خود کرده، و هر کار بدی که انجام دهد به زیان خود کرده است. پروردگارا! اگر فراموش کردیم یا به خطا رفتیم، ما را مگیر. پروردگارا! بار سنگین بر ما مگذار آن چنان که بر کسانی که پیش از ما بودند گذاشته ای پروردگارا! آنچه تاب و توانش را نداریم بر دوش ما مگذار و از ما درگذر، و ما را بیمارز، و بر ما رحم فرما، تو سرور ما هستی، پس ما را بر قوم کافران پیروز گردان. بناءً غریب و فقیری که توان پرداخت فدیه را نداشته باشد باید استغفار (استغفر الله) و توبه کند و از دادن فدیه هم معاف است .

نظر و آراء علماء :

در این بخش نظر و آراء علماء را در مورد فقراء و غرباء که قادر به تأدیه فدیه نباشند غرض استفاده مزید قرار ذیل جمع بندی می داریم :

شیخ بن عثیمین رحمۃ الله در فتاوی صیام خویش در مورد مریض مزمنی که نه می تواند روزه بگیرد و نه می تواند فدیه بدهد می نویسد: (مریض مزمن روزه دار) که نتواند (به علت فقر) غذا بدهد (فدیه) از وی ساقط می شود، و همه واجبات اگر انسان قادر به انجام آن نباشد ساقط می شود، و اگر به جای آن بدیلی باشد آن را انجام می دهد، ولی اگر بدیلی نداشته باشد ساقط می شود، و صحیحش آنست که (فدیه) ساقط می شود بر اساس قاعده مشهور (فقهی) که می گوید: «لا واجب مع العجز» یعنی «با ناتوانی واجب نیست»

در حدیثی از ابوهریره رضی الله عنه روایت است: «در حالی که نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم نشسته بودیم، مردی آمد و گفت: ای رسول خدا! هلاک شدم، (پیامبر صلی الله علیه وسلم) فرمود: چی شده، گفت: در حال روزه با همسرم آمیزش کردم، پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود آیا می‌توانی برده‌ای را آزاد کنی؟ گفت نه، فرمود: آیا می‌توانی دو ماه پشت سر هم روزه بگیری؟ گفت نه، فرمود: آیا می‌توانی شصت مسکین را طعام بدهی؟ گفت نه، (ابوهریره) گفت: پیامبر صلی الله علیه وسلم مکتبی کرد، آنگاه سبد بزرگی از خرما را برای پیامبر صلی الله علیه وسلم آوردند، فرمود: سؤال کننده کجاست؟ آن مرد گفت: من هستم. (پیامبر صلی الله علیه وسلم) فرمود: این را بگیر و (آن را به عنوان کفاره روزه‌ات) صدقه بده، آن مرد گفت: به فقیرتر از خودم بدهم ای رسول خدا؟ به خدا قسم در تمام مدینه خانواده‌ای فقیرتر از خانواده من وجود ندارد.

پیامبر صلی الله علیه وسلم خندید به گونه‌ای که دندان‌های نیشش نمایان شد، سپس فرمود: (با آن) خانواده‌ات را طعام بده (متفق علیه)

در این حدیث متبرکه دیده می‌شود که پیامبر صلی الله علیه وسلم به مردی که در رمضان جماع (نزدیکی) کرده بود فرمود: «خانواده‌ات را بخوران» و پیامبر صلی الله علیه وسلم به وی نگفت که «هر وقت توانستی کفاره اش را بده». همچنان شیخ بن باز رحمه الله در جواب سؤالی: پیرزن بزرگسالی (شیخ فانی) که نمی‌تواند روزه بگیرد چنین جواب فرموده است:

«بر او است که در مقابل هر روزی که روزه را می‌شکند نیم صاع فدیة بدهد از غذای معمول آن شهر مانند خرما، برنج، و غیره، که هر نیم صاع برابر است با یک و نیم کیلو گرم، همانطور که گروهی از اصحاب پیامبر صلی الله علیه وسلم مانند ابن عباس چنین فتوایی را داده اند، و اگر فقیر بود و نمی‌تواند غذا بدهد هیچ چیزی بر او نیست، و این کفاره را می‌توان فقط به یک فقیر پرداخت و یا بیشتر، و چه در اول ماه و چه وسط و چه آخر ماه باشد.» (مجموع فتاوی ابن باز ۲۰۳/۱۵).

امام نووی عالم شهیر جهان اسلام در مورد کسی که نه می‌تواند روزه بگیرد و نه قادر به پرداخت فدیة هست می‌فرماید: «وینبغي أن يكون الأصح هنا أنها تسقط ولا يلزمه إذا أيسر كالفطرة، لأنه عاجز حال التكليف بالفدية»، یعنی: (و باید قول صحیحتر اینجا این باشد که کفاره ساقط می‌شود و اگر در آینده توانگر شود بر او واجب نیست مانند (زکات) فطر (که اگر کسی تنگدست هست از او ساقط می‌شود و در آینده لازم به پرداخت آن نیست)، زیرا او وقت تلکیف از پرداخت فدیة ناتوان است».

و ابن قدامة عالم دیگری از جهان اسلام در «المغنی» در مورد کسی که نه می‌تواند روزه بگیرد و نه قادر به پرداخت فدیة هست می‌فرماید: «فإن كان عاجزاً عن الإطعام أيضاً فلا شيء عليه، ولا يكلف الله نفساً إلا وسعها»، یعنی: «و اگر از غذا دادن نیز عاجز و ناتوان بود هیچ چیزی بر او نیست و خداوند هیچ‌کس را جز به اندازه توانائی‌اش مکلف نمی‌سازد».

کیفیت ادای فدیة رمضان :

شیخ علامه ابن عثیمین رحمه الله در مورد کیفیت فدیة روزه به شکل طعام می‌فرماید:

کیفیت اطعام به دو صورت انجام می‌یابد:

اول: پختن غذا و دعوت از مسکین و یا مساکین غرض صرف آن، بر حسب روزهایی که باید فدیة بدهد، طوری که انس بن مالک رضی الله عنه چنین عملی را انجام می‌داد.

دوم: توزیع غذای غیر آماده (پخته نشده) به مساکین (الشرح الممتع (۳۳۵/۶). اما اگر کسی بخواهد که در بدل سی روز به یک نفر غذا دهد، یعنی هر روز به او طعام دهد، جایز است چنان که جمهور علمای مذاهب از جمله امام شافعی و امام حنابل و گروهی از علمای مالکیه بر جواز آن تأکید کرده اند، مؤلف کتاب الانصاف گفته: «جایز است طعام را کلاً به یک مسکین واحد داد». الانصاف (۲۹۱/۳)، و همچنان نگاه کنید به: تحفة المحتاج ۳ / ۴۴۶، کشاف القناع ۲ / ۳۱۳، و «فتاوی اللجنة الدائمة» (۱۹۸/۱۰).

قابل تذکر است:

برای دادن فدیة لازم نیست که حتماً قبل از عید فطر آن را بدهد، بلکه بر او واجب است تا هرچه زودتر فدیة خود را بدهد قبل از آن که رمضان سال بعد فرا برسد، اما هیچ حدیثی در این مورد وارد نشده است. بنابراین کسی که هنوز فدیة نداده و اکنون عید شده و از آن گذشته، ایرادی ندارد ولی باید هرچه زودتر بر دادن فدیة روزه خود مبادرت ورزد، زیرا أجل نامعلوم هستند و ممکن است در ذمة شخص بماند. و این مسأله شبیه به حکم قضای روزه رمضان است، پس به جای آوردن آن نیز به مانند به جای آوردن قضای روزه رمضان برای کسی است که بنا به عذری نتوانسته رمضان را روزه بگیرد.

تتبع و نگارش :

الحاج داکتر امین الدین سعیدی «سعید افغانی»
مدیر مطالعات ستراتیژیک افغان و مسؤول مرکز کلتوری دحق لاره- جرمنی